

Anna Wasilewska

Uniwersytet Gdański
anna.wasilewska@ug.edu.pl

Michał Daszkiewicz

Uniwersytet Gdański
pedmd@ug.edu.pl

Idee i projekty

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Pedagogiczno-Lingwistycznej „Edukacyjna Rola Języka. Learn to speak, speak to learn”

Gdańsk, 9–10 czerwca 2016 r.

Niemal 90 lat¹ mija od kiedy w naukach humanistycznych dokonał się „zwrot lingwistyczny”, wprowadzając nową jakość poznawczą. Mimo to zauważamy, że obszar nauki łączący lingwistykę i pedagogikę jest w pewnym stopniu zaniedbany, tak w refleksji teoretycznej, jak i w praktyce edukacyjnej. Zespół osób, zajmujących się edukacją językową w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, postanowił przyjrzeć się kwestii, jak „językowa” perspektywa poznawcza ujawnia się w badaniach nad dzieciństwem i szkołą oraz jak złożona zależność między językiem, rzeczywistością i podmiotem doświadczającym jest dostrzegana w szkole i brana pod uwagę w edukacji.

Problem ten ujawnił się już na poziomie codziennej dydaktyki uniwersyteckiej – różne grupy specjalistów, których praca dotyczy języka i/lub edukacji, potrzebują wsparcia ze strony innych. Z jednej strony perspektywa filologiczna na edukację, a także określone kompetencje językowe nauczyciela języków obcych i języka ojczystego, zaś z drugiej strony – pedagogicy, z inną perspektywą na edukację i innymi kompetencjami naukowymi. W świetle fundamentalnej obserwacji, że pierwsi są lepszymi dydaktykami języków, jeśli posiadają dużą wiedzę pedagogiczną i psychologiczną, podczas gdy ci ostatni są bardziej efektywnymi nauczycielami, jeśli osiągnęli pewne kompetencje w zakresie języka i komunikacji, pojawiła się koncepcja współpracy.

Z tej problematyki powstała idea konferencji pedagogiczno-lingwistycznej, ze szczególnym podkreśleniem problematyki edukacji języka i poprzez język. Mieliśmy nadzieję, że umożliwimy (najlepiej regularne) kontakty różnych grup specjalistów zainteresowanych językiem. Staraliśmy się dotrzeć do tych, których praca łączy język i edukację. Stąd z jednej strony zachęcaliśmy do udziału lingwistów, językoznawców i wszystkich nauczycieli języków, dla których kwestia refleksji pedagogicznej jest ważna. Z drugiej

¹ Przyjmuje się, że „zwrot lingwistyczny” w myśli humanistycznej rozpoczął w 1921 Ludwig Wittgenstein swoim *Traktatem logiczno-filozoficznym*.

strony, w poszukiwaniu równowagi między dwiema zarysowanymi perspektywami, liczyliśmy również na zaangażowanie wychowawców, naukowców i specjalistów różnych nauk społecznych i humanistycznych, zainteresowanych językowym aspektem doświadczeń. Charakter tej konferencji dodatkowo zachęcał do dwutorowości w kilku innych wymiarach (poza samymi dyscyplinami): uczestnicy (zarówno teoretycy, jak i praktycy byli mile widziani), wiek uczniów (wszystkie etapy kształcenia), metodologii (lingwistycznej i pedagogicznej).

Międzynarodowa Konferencja „Edukacyjna Rola Języka. Learn to speak, speak to learn”, która miała miejsce na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, została zorganizowana przez Zakład Wczesnej Edukacji Instytutu Pedagogiki w dniach 9–10 czerwca 2016 roku i zgromadziła 62 uczestników, reprezentujących 28 ośrodków akademickich z 16 krajów: University of Pardubice (the Czech Republic), Roskilde University (Denmark), University of Derby, University of Exeter, Leeds Beckett University, University of Sheffield, University of Warwick (England), Kaprosvar University (Hungary), University of Iceland (Iceland), University of Educational Sciences in Vilnius (Lithuania), Hedmark University (Norway), Polytechnic University of Lisbon (Portugal), University of Johannesburg Republic of South (Africa), University of Craiova (Romania), University of Novi Sad (Serbia), University in Nitra (Slovakia), Autonomous University of Madrid (Spain), Marmara University (Turkey), Vinh Long Community College (Vietnam).

Polscy uczestnicy konferencji reprezentowali zaś takie ośrodki, jak: Poznań (Uniwersytet Adama Mickiewicza), Warszawa (Uniwersytet Warszawski), Bydgoszcz (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego), Gorzów Wielkopolski (The Jacob of Paradyż University in Applied Sciences), Kraków (Akademia Pedagogiczna, Uniwersytet Jagielloński), Łódź (Uniwersytet Łódzki), Toruń (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Katowice (Uniwersytet Śląski). Ponadto trzeba podkreślić, że z Uniwersytetu Gdańskiego pojawili się przedstawiciele różnych Instytutów – oprócz Pedagogiki, także Psychologii, Filologii Angielskiej i Filologii Polskiej.

Konstruując zamysł Konferencji, wychodziliśmy z założenia, że paradygmat lingwistyczny przynosi przesunięcie akcentu z mówienia o świecie za pomocą języka w kierunku poglądu głoszącego, że język kreuje poznawany świat poprzez nadawanie znaczeń. Język rozumiany jest jako akt przemiany, jako proces ujarzmiania świata w formach wyrazowych, a zarazem jako językowe przekształcania świata. Jednostka, zanurzona w języku od swoich pierwszych chwil życia, poznaje świat i nadaje znaczenia własnym doświadczeniom poprzez język. To język determinuje zarówno rozwój poznawczy jednostki (jest, jak mówił Bruner „narzędziem poznawczym”), jak i „kieruje” oglądem i interpretacją rzeczywistości. Ta teza znakomicie koresponduje z koncepcją psychologii konstruktywistycznej, która opisuje procesy uczenia się w procesie negocjacji znaczeń. Wymiana znaczeń jest ciągłym konfrontowaniem własnego rozumienia rzeczywistości z rozumieniem innych w rozmaitych relacjach społecznych. W ten sposób tworzy się intersubiektywna interpretacja rzeczywistości, a na podstawie tak konstruowanego rozumienia człowiek interpretu-

je też siebie w świecie. Poznawanie rzeczywistości przez człowieka zapośredniczone jest językiem, wytwarzanym przez społeczność osadzoną w określonej kulturze. W ten system zależności włączona jest edukacja języka ojczystego i języka obcego, stwarzając jednostce doświadczającej nowe konteksty dla konstruowania obrazu świata i siebie w świecie.

Miejsce języka w tych złożonych procesach poznawczych i interpretacyjnych jest niezwykle ważne, a nas interesuje perspektywa pedagogiczna tej sytuacji. Zaproponowaliśmy cztery obszary refleksji, które okazały się natury interdyscyplinarnej, z jednej strony z powodu różnych aspektów przedmiotu badań, a drugiej – ze względu na specyfikę zainteresowań badawczych i dydaktycznych autorów koncepcji Konferencji. Punktem wyjścia było opisanie kluczowych dla naszej idei pojęć: „człowiek”, „język”, „społeczeństwo”, „kultura”, „rzeczywistość” jako struktur wzajemnie siebie warunkujących.

Edukacyjna rola języka może być opisywana z różnych perspektyw, które pojawiają się „na styku” elementów złożonych relacji między tymi strukturami. W ten sposób pojawiły się obszary badawcze, otwierające interdyscyplinarne projekty.

Relacja: **język – edukacja – rzeczywistość** otwiera pole badawcze projektu I:

OGÓLNOKSZTAŁCĄCY POTENCJAŁ

Relacja: **człowiek – język – edukacja** projekt II:

JĘZYKOWA AKTYWNOŚĆ UCZNIÓW

Relacja: **człowiek – język ojczysty – język obcy**, projekt III:

OSOBISTE DOŚWIADCZANIE JĘZYKA

Relacja: **człowiek – język – rzeczywistość**, projekt IV:

LINGWISTYCZNE MATRYCE ODCZYTYWANIA RZECZYWISTOŚCI

Zaproponowane przez organizatorów konferencji obszary problemów pedagogiczno-lingwistycznych spotkały się z dużym zainteresowaniem badaczy polskich oraz z wielu różnych ośrodków, niemal z całego świata. Obrady zostały zainicjowane wystąpieniami autorów konferencji prof. UG dr hab. Anny Wasilewskiej i dra Michała Daszkiewicza, którzy przedstawili ideę i zamysł jej rozwoju w czterech obszarach badawczych. Następnie kierownik Zakładu Badań nad Dzieciństwem i Szkołą (UG), prof. dr hab. Dorota Klus-Stańska przeprowadziła wykład pt. *Gdy słowa wiodą na manowce. Krótka rzecz o pulapce polskiej metodyki*. Dwa następne wykłady należały do współautorów czterech projektów, tzn. prof. UG dr hab. Ryszard Wenzel (UG) zaprezentował wystąpienie *Predictions on General Education and the Role of Language in it*, a prof. dr hab. Ewa Filipiak (Bydgoszcz, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego): *Język jako kulturowe narzędzie rozwoju i uczenia się – podejście Lwa Wygotskiego*.

Wszystkie wystąpienia zostały podzielone na cztery sekcje (choć problematyka niektórych wystąpień mieściła się pomiędzy wyznaczonymi obszarami lub wykraczała poza ich zakres), odnoszące się do czterech obszarów wstępnie opracowanych w idei Konferencji. Zostały poruszone problemy dotyczące uczenia się języka ojczystego i języka obcego, złożone aspekty dwujęzyczności i omówione propozycje dydaktyczne związane

z nauką języka na różnych poziomach edukacji. Ten obszar problematyki był przedmiotem wystąpienia m.in. Moniki Kusiak-Pisowackiej *W kierunku dwujęzyczności w edukacji wczesnoszkolnej – problemy nauczania czytania w języku obcym na przykładzie języka angielskiego*; Martyny Jaskulskiej, Marty Łockiewicz, w wystąpieniu *Polish as L1, English as L2*, które mówiły o międzyjęzykowych podobieństwach pomiędzy L1 i L2, mogących prowadzić do transferu pozytywnego, transferu negatywnego oraz wpłynąć na czas potrzebny na opanowanie języka. Marta Aleksandra Michalska podjęła problem nauki czytania w próbie systematyzacji podejść badawczych. Pojawiły się także wystąpienia dotyczące miejsca rozmaitych tekstów w edukacji, ich percepcji i oddziaływania, w tym twórczości językowej dzieci i dla dzieci, np. Pauliny Siegień: *Literackie obrazy dzieciństwa we współczesnej prozie rosyjskiej*. Eva Reid i Eleny Kováčiková ze Słowacji: *How to Choose the Right English Language Textbook?* analizowały trzy podręczniki języka angielskiego dla trzeciej klasy szkoły podstawowej, zaś Adela Kożyczkowska podręczniki do nauki języka kaszubskiego. Zostały zaprezentowane badania dotyczące uczenia się języka i badania różnych wypowiedzi dzieci i młodzieży, np. Anna Dąbrowska podjęła problem pedagogicznych aspektów obecności języka młodzieży w dyskursie publicznym, a Mirosław Grzegórzek omówił aspekty poznawcze dłuższych form wypowiedzi w kształceniu językowym. Ujawniła się także, w pewnym stopniu zaniedbywana, kwestia dziecięcych interpretacji świata zapośredniczonych językiem (np. Agnieszka Nowak-Łojewska: *Dziecięce konstruowanie świata w rozmowach z dorosłym*; Elżbieta Wieczór: *Sprawność językowa a obraz świata w narracjach dzieci w wieku przedszkolnym*).

Zakres poruszonych problemów był szeroki, ale wspólny mianownik wszystkich stanowił aspekt językowo-edukacyjny. Teoretycznie ukierunkowanym prezentacjom towarzyszyły te o charakterze empirycznym (np. Judy Clegg: *Investigating the association between social disadvantage and language development in children's early educational outcomes*; Otilia Sousa: *Play and talk: parents and educators interaction during a play construction*; Virginija Jūratė Pukevičiūtė, Miglė Antanėlien: *Pupils' approach to teachers' role as motivating factor in foreign language class by*), teksty dydaktyczne (Magdalena Wawrzyniak-Śliwska: *The language of instruction in teaching English to young learners*; Daiva Jakavonytė-Staškuvienė: *The policy and practice of integrated languages didactics*; Laura Kerslake, Sarah Rimmingto: *Sharing talk, sharing cognition: developing meaningful classroom interaction as the basis for successful educational outcomes*). Pojawiły się także szersze interdyscyplinarne odwołania (Marcel Capraru: *The psycho-neural mechanism of language acquisition*; Ásgrímur Angantýsson: *Linguistic proficiency as cultural capital in school environments*; Kamile Hamiloglu: *Constructing professional identities as non-native speaker teachers*).

Lingwistyczna perspektywa, z poziomu teorii dyskursu jest użyteczna dla badań nad dzieciństwem i szkołą w wystąpieniu Karoliny Starego: *Krytyczna Świadomość Językowa i Pozytywna Analiza Dyskursu. Czyli o edukacyjnych implikacjach i „budujących” projektach pedagogicznych, krytycznie zorientowanych teorii dyskursu oraz Wojciecha Siegenia: Propaganda a dzieciństwo – ideologiczne narracje sowieckiej literatury dla dzieci*

czy Grażyny Szyling: *Kreowanie nowomowy jako narzędzia wyznaczającego horyzont znaczeń nadawanych zmianom w rzeczywistości edukacyjnej.*

Rola języka w edukacji okazała się problematyką, której obszar badawczy zostaje zakreślony w sposób interdyscyplinarny. Oprócz koncepcji lingwistycznych i dydaktycznych w wystąpieniach uczestników konferencji ujawniła się także perspektywa psychologiczna, socjologiczna, logopedyczna oraz na styku różnych dziedzin nauk społecznych i humanistycznych. Zatem można powiedzieć, że **edukacyjna rola języka** ciągle się definiuje. Konferencja ujawniła potrzebę wzajemnych konsultacji badaczy, zajmujących się tą złożoną problematyką. Zawiazane na konferencji kontakty naukowe mają swoją kontynuację w projektach badawczych, inicjowanych przez różne ośrodki – i polskie i zagraniczne.

Idea „Edukacyjnej Roli Języka” rozwija się i będzie miała kontynuację w II Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji, która jest planowana na 12–13 czerwca 2017 roku, ponownie na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, przez tych samych organizatorów. Tym razem problematyka edukacyjnej roli języka będzie koncentrowała się wokół kontekstów społecznych i kulturowych uczenia języka i uczenia się poprzez język. W nawiązanych kontaktach badaczy z różnych ośrodków naukowych pojawił się także pomysł na kontynuację interdyscyplinarnych i międzynarodowych spotkań, więc są już plany na zorganizowania, być może na innej uczelni, III Międzynarodowej Konferencji z cyklu „Edukacyjna Rola Języka”.